

УДК 332.14

О.В. ПЕРЕПЕЛЮКОВА, канд. екон. наук, провідний економіст
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ УМОВ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Ключові слова: праця, зайнятість населення, регіональний ринок праці, рівень безробіття, трудовий потенціал.

У статті розглянуто основні засади створення умов, які сприяють покращенню характеристик на ринку праці задля збільшення рівня зайнятості населення та зменшення безробіття. Визначено головні проблеми, що виникають сьогодні на регіональних ринках праці України. Виокремлено важливі напрями, для яких необхідне більш ефективне використання їх потенціалу. Запропоновано основні заходи щодо змінення ринку праці з метою сприяння гнучкості та мобільності робочої сили на рівні підприємства, регіону, держави.

Різкі коливання на ринку праці, що виникають унаслідок циклічних перерв у виробництві, відставання попиту на робочу силу від її пропозиції призводять не тільки до значних порушень у відтворенні робочої сили, але й до значних вибухів.

Серед проблем, від вирішення яких залежать тенденції динаміки економічного розвитку України, сьогодні одне з ключових місць належить проблемам, пов'язаним із системою ринку праці. Дослідження цих проблем викликано як невідкладними потребами практики, так і необхідністю розвитку теоретичних основ перебудови ринкового середовища. Це зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Різним аспектам питань ринкових відносин присвячені праці відомих вітчизняних учених: О. Амоші, Д. Богиня, Н. Борецької, В. Гончарова, О. Грішнєвої, В. Василенка, С. Калініної, Б. Кляненка, О. Новікової, Л. Шаульської, Є. Чернявської, А. Колота, Е. Лібанової, М. Пітюлича, В. Приймака, М. Семикіної, В. Петюха та інших. Процес удосконалення ринкових відносин висвітлено у роботах багатьох економістів, проте недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані зі створенням умов, що забезпечили б гнучкість робочої сили на ринку праці.

Метою статті є визначення проблем і перспектив створення умов, що забезпечили б збалансування попиту та пропозиції на ринку праці.

Сучасний ринок праці України характеризується кризовим становищем. У зв'язку із ситуацією, що склалася у країні, нестабільності економічної та соціальної сфер збільшились рівень безробіття і міграція населення, як внутрішня так і зовнішня. Зміни на ринку праці відбулися за декількома напрямками.

1. *Зміна структури зайнятості у бік зменшення кількості зайнятого населення у промисловості та збільшення у сфері торгівлі та послуг.*

2. *Дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць.* Нові робочі місця, що створюються, потребують спеціальної підготовки кадрів більш високої кваліфікації. Це, в свою чергу, потребує витрат роботодавців на підвищення кваліфікації працівників або витрат працівників для поліпшення кваліфікації за власний рахунок шляхом отримання необхідної освіти.

3. *Зміна структури попиту на робочу силу.* Усе більш актуальною стає проблема скорочення попиту на некваліфіковану робочу силу.

4. *Підвищення мобільності робочої сили.* Трудова міграція в цивілізованих формах — явище економічно вигідне, тому що на національному ринку завжди існують робочі місця, неприйнятні для місцевого населення. У таких умовах необхідна розробка політики регулювання міграції як з експорту, так і з імпорту праці, що забезпечила б захист національних інтересів України.

5. *Розвиток нетрадиційних форм зайнятості.* Глобальна економіка демонструє тенденцію до нових форм зайнятості, до віртуалізації праці, інтелектуалізації праці, власності, виробництва. Характерною тенденцією змін на ринку праці під впливом глобалізації є розвиток неповної зайнятості.

6. *Відтік висококваліфікованої робочої сили з країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою.* Для України гострою є проблема інтелектуальної міграції, а саме втрата 15—20 % інтелектуального потенціалу в результаті еміграції найпідготовленішої робочої сили. Втрачаючи людський капітал високої якості, держава зазнає величезних збитків, губить перспективи швидкого розвитку. Тобто інтелектуальний потенціал країни починає працювати на інші держави.

7. *Підвищення впливу ТНК на ринок праці.* У даний час транснаціональні корпорації (ТНК) контролюють близько 40 % світових засобів виробництва і 75 % світової торгівлі товарами та послугами.

Аналізуючи діяльність ТНК на території країн, що приймають мігрантів, можна виділити два типи поведінки: 1) «стратегічний інвестор» — вкладення значних коштів у створення нових виробничих потужностей, створення в країнах філій наукових парків, центрів, технополісів, у рамках яких відбувається становлення малих і середніх підприємств, створюються

додаткові робочі місця на довгостроковий період; 2) «зняття вершків» — прагнення за рахунок експлуатації національних економічних ресурсів, дешевої робочої сили і шляхом малих інвестицій швидко отримати великі прибутки і полишити ринок [1]. Взагалі ж діяльність транснаціональних корпорацій не тільки скорочує зайнятість, але і змінює структуру ринку.

8. *Посилення впливу Міжнародної організації праці (МОП) на розвиток глобального ринку праці.* Пріоритетне місце в її діяльності займають конвенції та рекомендації, спрямовані на захист прав працівників.

У сучасних умовах дискусійним є питання з приводу глобалізації та її наслідків. Часто увагу привертає невідповідність між економічною діяльністю та її соціальними наслідками. Багато економістів справедливо розглядають глобалізацію та її наслідки на рубежі двох тисячоліть як своєрідне повернення до економічної системи, яку капіталізм один раз у своїй історії вже вводив у кожній країні.

Щоб отримати соціальні досягнення від глобалізації, країни ЄС поставили перед собою такі завдання: покращувати прогнозування зайнятості та тенденцій розвитку ринку праці, удосконалювати статистику і механізм взаємного обміну інформацією між державами з метою своєчасного вжиття заходів; прискорити в рамках створеного спільного ринку праці усунення дискримінації трудових мігрантів, поліпшення умов їх праці і життя; боротися зі структурним і регіональним безробіттям і напівбезробіттям; підвищувати професійну мобільність робочої сили, удосконалювати і наближати системи професійного навчання, розвивати загальну політику ЄС у цій галузі; залучати до економічного життя працівників з низьким рівнем кваліфікації, які мають обмежені можливості або бажання підвищити цей рівень [2]. Щодо заходів на ринку праці, заслуговують на увагу пропозиції, укладені фахівцями ООН: збільшення числа робочих місць, здебільшого таких, що вимагають високого і достатнього рівня освіченості робочої сили; постійне підвищення кваліфікації працівників, особливо шляхом навчання некваліфікованих працівників за допомогою професійної підготовки, поширення технічних знань без відриву від виробництва та забезпечення гнучкості навичок, необхідних для зміни місця роботи; зберігання розумних норм виплати

Заходи щодо створення умов ефективного функціонування ринку праці

компенсацій, мінімальної заробітної плати, прийнятих стандартів і прав у сфері охорони праці [4]. Ринок праці відображає ефективність використання трудового потенціалу на різних рівнях реалізації. Тому з метою створення умов для збалансування попиту та пропозиції на ринку праці необхідно приділити увагу питанням ефективного використання трудового потенціалу.

Для поліпшення ситуації на регіональних ринках праці України необхідно враховувати особливості кожного рівня реалізації трудових відносин. Запропоновані заходи щодо створення сприятливих умов на ринку праці необхідно розглядати на рівні держави, регіону, підприємства (рисунк). На державному рівні організаційне забезпечення ефективного функціонування ринку праці здійснюється через [3]:

- удосконалення системи професійної підготовки кадрів (визначення потреби народного господарства у фахівцях відповідної кваліфікації);
- розробки методичного забезпечення для визначення технічних, виробничих та економічних потреб у галузях національної економіки;

мічних потреб у галузях національної економіки;

- підготовку програмного забезпечення розрахунку технічних, виробничих та економічних характеристик трудових ресурсів згідно з встановленим алгоритмом;
- внесення змін до національної системи статистичної звітності, контролю та забезпечення її достовірності та доступності для кожного суб'єкта господарювання;
- внесення змін до національного законодавства з питань моніторингу рівня використання потенціалу території.

На регіональному рівні організаційне забезпечення ефективного функціонування ринку праці повинно створити умови:

- впровадження державної системи підвищення ефективності використання трудових ресурсів у межах регіону;
- врахування показників розвитку трудових ресурсів у регіональних програмах;
- реалізації дієвого моніторингу рівня використання потенціалу регіону на основі надання потрібних повноважень агенціям регіо-

нального розвитку, узгодити дії територіальних органів з органами центральної виконавчої влади;

- розробки пропозиції щодо узгодження дій керівництва адміністративних територіальних одиниць з діями агенції регіонального розвитку за умови виділення законодавчо затверджених меж регіону, згідно з принципом єдності умов, переваг використання потенціалу території, та заходів, які можуть бути спільними для усіх територій, у межах такого регіону.

На рівні підприємства організаційне забезпечення ефективного функціонування ринку праці повинно:

- уможливити впровадження державних та регіональних програм з підвищення ефективності використання трудових ресурсів у межах повноважень кожного окремого суб'єкта господарювання;

- створити власну індивідуальну систему визначення потенціалу трудових ресурсів підприємства стосовно кожної окремої особи персоналу, аналізу отриманих результатів та сформувати єдину базу даних.

Вплив факторів на макро- і мікрорівні на ефективність суспільного виробництва здійснюється через: практичну діяльність урядових установ і державних структур; різноманітні законодавчі рішення; фінансові заходи та стимули (податки, тарифи, фінансова підтримка великих науково-технічних і виробничих проєктів, фінансування соціальних програм, регулювання відсоткових ставок кредитів) тощо [5]. Економічна проблема ускладнюється прихованим безробіттям, яке охопило в окремих видах економічної діяльності 20—40 % працездатного населення, що становить приблизно 3—7 млн осіб. У зв'язку з цим перед українським урядом постало кілька важливих завдань: прискорити проведення економічних реформ, і забезпечити продуктивну зайнятість максимальної кількості економічно активного населення, яка б відповідала ринковим потребам. Щоб розв'язати ці нагальні та невідкладні проблеми ринку праці та зайнятості, потрібно створити конкурентне середовище, яке сприяло б перебудові підприємств і зумовило значні зміни у структурі зайнятості [6, 7].

Передову роль у цьому повинні відігравати регіональні керівники, які мають стати ініціаторами партнерства зі службами зайнятості,

заводами, регіональними організаціями працедавців, профспілковими, іншими неурядовими організаціями, університетами та науково-дослідними інститутами, зацікавленими у здійсненні цієї стратегії. Економічно потужні регіони можуть стати стабілізаційним елементом для всієї країни. Така регіоналізація створила б мережі промислових підприємств, сприяла б обміну технологіями та більшій координованості ринку праці і ведення політики щодо трудових ресурсів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку. Важливим резервом підвищення ефективного функціонування ринку праці є зайнятість безробітного населення з урахуванням потенціалу трудових ресурсів. Основними засобами подолання диспропорцій є впровадження виваженої державної регіональної політики, напрям і зміст якої буде залежати від потреб конкретного регіону.

Основними завданнями щодо збалансування попиту та пропозиції на ринку праці є залучення інвестицій у створення нових робочих місць та розвиток тих видів діяльності, які є найбільш рентабельними для кожного регіону.

На державному рівні необхідно визначити, що є більш ефективним: створення нових робочих місць у проблемних регіонах чи створення умов для життя працівників у тих регіонах, де є можливість працевлаштування. Всі заходи з підвищення ефективності функціонування ринку праці потрібно впроваджувати на державному рівні у регіональних програмах розвитку. Заходи щодо забезпечення активізації ситуації на ринку праці повинні сприяти економічному та соціальному зростанню добробуту населення. Необхідно більш активно запроваджувати систему часткової зайнятості населення, залучення до громадських робіт, фріланс, підвищення кваліфікації та перенавчання за сприяння служб зайнятості населення.

У регіональних програмах розвитку запропоновані заходи щодо активізації розвитку ринку праці направлені на зменшення рівня безробіття населення, проте не прописаний механізм контролю за виконанням цих заходів. Необхідно виконувати моніторинг ринку праці службам зайнятості населення для координування сучасного стану ринку праці та актуальності професій. Необхідно враховувати специфіку регіону, де запроваджуються захо-

ди, у зв'язку із галузевою направленістю регіону та враховувати кваліфікаційну характеристику працівників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Василенко В.М.* Проблема створення нових робочих місць на підприємствах Донецької області / Василенко В.М., Кабанова О.В. // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 6. — С. 12—14.
2. *Злупко С.М.* Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні: навч. посіб. / С.М. Злупко, Й.І. Родецький. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. — 44 с.
3. *Перепелюкова О.В.* Основні напрями підвищення ефективного використання потенціалу трудових ресурсів регіону / Перепелюкова О.В. // Вісник Східноукраїнського університету ім. В. Даля. — 2013. — № 12 (200), Ч. 2. — 262 с.
4. *Про затвердження* Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : постанова Кабінету міністрів України від 06 08 2014 № 385 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014>
5. *Моделирование* устойчивого развития регионов : монография / Под общ. ред. Кизима Н.А. — Х. : ИНЖЭК, 2010. — 180 с.
6. *Швец И.Б.* Экономические аспекты теории анализа человеческих ресурсов / И.Б. Швец; Одеський національний економічний університет // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. — Одеса : 2008. — Вип. 32. — С. 425—429.
7. *Юрченко В.В.* Ринок праці України: сучасний стан та шляхи реформування / Юрченко В.В., Романишин В.О. // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 6 (36). — С. 214—219.

Надійшла 07.09.2015

Е.В. Перепелюкова

Институт экономико-правовых исследований
НАН Украины, г. Киев

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ УСЛОВИЙ ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА ТРУДА УКРАИНЫ

В статье рассмотрены основные принципы создания условий, способствующих улучшению характеристик рынка труда с целью увеличения уровня занятости населения и уменьшения безработицы. Определены главные проблемы, возникающие сегодня на региональных рынках труда Украины. Выделены важные направления возможного более эффективного использования их потенциала. Предложены основные мероприятия для изменения рынка труда с целью усиления гибкости и мобильности рабочей силы на уровне предприятия, региона, страны.

Ключевые слова: труд, занятость населения, региональный рынок труда, уровень безработицы, трудовой потенциал.

О.В. Perepelyukova

Institute of Economic and Legal Researches
of NAS of Ukraine, Kyiv

BASIC PRINCIPLES OF CREATION OF CONDITIONS FOR EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

The article discusses the basic principles of creating conditions conducive to improving labor market conditions to increase the level of employment and reducing unemployment. The main problem arising in the present conditions on regional labor markets in Ukraine. Thesis there is determined the main directions, which is necessary to create conditions for more efficient use of their potential. The basic measures to create conditions in the labor market that promote flexibility and labor mobility at national, regional and enterprise level.

Key words: labor, employment, regional labor market, unemployment, labor potential.